

Asia: VN/3215/2021

Väliraportti: Vapaa!-Fri! -hanke vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Raportissa käydään ansiokkaasti läpi vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallista merkitystä ja tuodaan esiin keinoja vapaaehtoistoiminnan mahdollistamiseksi ja sen esteiden poistamiseksi ikääntyvässä Suomessa. Kun toiminnassa mukana olevat ikääntyvät, voi vastuunkantajien löytäminen olla hankalaa. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen jäsenistön keski-ikä ollessa tällä hetkellä noin 75 vuotta, on hyvä pohtia toimia vapaan kansalaistoiminnan ja aktiivisen vapaaehtoistoiminnan turvaamiseksi. Ikääntyneet ovat vapaaehtoistoiminnassa sekä toimijoita että avun vastaanottajia. Aktiivisena pysyminen ylläpitää toimintakykyä ja vähentää palvelujen tarvetta. Merkitykselliseksi koettu vapaaehtoistointa lisää koettua elämänlaatua.

Haasteita tilanteessa luo se, että kaikki väestöryhmät eivät tunne samalla tavalla vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia, vaikka sen hyödyt ovat suuret. Esimerkiksi maahanmuuttajille ja nuorille vapaaehtoistointa voi toimia väylänä työllistymiseen ja toiminnasta saa arvokkaita kokemuksia. Vapaaehtoistoiminnan kautta saa tukea, joka kantaa arjessa ja on tärkeää monelle kuntoutujalle tai osatyökykyiselle. Siksi vapaaehtoistointaan liittymisen kynnystä tulee edelleen madaltaa vahvistamalla yhteistyötä järjestöjen, sosiaalitoimen, etsivän nuorisotyön sekä sivistys- ja kulttuuritoimen rajapinnassa. Kynnystä madalletaan myös poistamalla esteitä, jotka toimivat pelotteena vapaaehtoistoiminnan aloittamiselle, kuten työttömyystukien menetys. Selkeä tiedotus useilla kielillä ja myös selkosuomeksi auttaa asiassa.

Järjestötoiminnan ammattimaistuminen ja rahoituksen edellyttämä byrokratia voi karkottaa vapaaehtoistointaan haluavia. Mahdollisuus osallistua kevyesti sitoutumatta edistää vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia. Rekisteröimättömien ryhmien mahdollisuus hakea rahoitusta on yksi tarvittava muutos. Kuntien ja hyvinvointialueiden pitää myöntää tukea myös rekisteröimättömille toimijoille. Myös pienkeräysmenettelyn tunnetuksi tekeminen on tarpeellista.

Aiemmin esitetty toimintaryhmälaki on askel oikeaan suuntaan, mutta vaatii vielä hiomista erityisesti osallistujien vastuukysymysten suhteen.

Vapaaehtoistoiminnan tunnetuksi tekemiseen nuorille on keinoja, joita pitää vahvistaa, esim. yhteistyö koulujen ja oppilaitosten kanssa. Niin nuorten kuin iäkkäidenkin kohdalla on keskityttävä siihen mikä motivoi. Toisten auttaminen ja yhteisöön kuuluminen on palkitsevaa. Vapaaehtoistoiminta ei ole työtä, josta ei makseta palkkaa, vaan hyvinvointia edistävää toimintaa, jolla on positiivisia vaikutuksia myös työllistymiseen. Erityisesti kriisitilanteissa vapaaehtoistoiminta kannattelee. Toimintaa on kehitettävä määrätietoisesti ja kaikki mukana pitäen.

Vapaaehtoistoiminnan osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyvää kehittämistä pitää vahvistaa: muualla kuin viralliseen koulutusjärjestelmään kuuluvassa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamisen työvälineiden ja menettelyjen edistäminen on kannatettavaa.

Kokemustoimijoiden osaamista tulee tuoda esiin ja hyödyntää heidän panostaan vapaaehtoistoiminnassa laajemmin. Toisaalta rajanveto vapaaehtoistoiminnan ja ammatillisen työn välillä on tärkeää muistaa, esimerkiksi kun palveluita kehitetään.

Valtakunnallisilla järjestöillä on mahdollisuus tarjota tukea vapaaehtoistoiminnassa toimiville, mutta paikallistasolla resurssit vaihtelevat. Mentorointiin, kehittämiseen ja työnohjaukseen löytyy työkaluja, mutta paikallisyhdistysten aktiivitoimijoiden osaaminen ja resurssit määrittävät minkä verran tukea pystytään tarjoamaan. Tuetun vapaaehtoistoiminnan kehittäminen paikallistasolla vaatii osaamisen tukea esimerkiksi järjestöverkoston kautta.

Hyvä esimerkki vapaaehtoistoiminnan tutuksi tekemisestä nuorille on AVARTTI -toiminta, jossa vapaaehtoistoiminta voi olla esimerkiksi hyväntekeväisyystapahtumaan tai ympäristönsuojeluprojektiin osallistumista. Myös vapaaehtoistoiminnasta ja harrastamisesta saatavan osaamisen huomioiminen opintopisteissä motivoi vapaaehtoistoimintaan ryhtymisessä.

Tiedetään, että monet vapaaehtoistoiminnan esteiksi koetuista ongelmista johtuvat tiedon puutteesta ja ohjeistuksen hajanaisuudesta. Siksi onkin helpotettava toimijoiden hallinnollista taakkaa ja kehitettävä viranomaisten välistä yhteistyötä sekä vapaaehtoistoimijoiden ja hallinnon välistä tiedonkulkua. Koska sääntely on hajanaista, on välttämätöntä, että vapaaehtoistoimintaan liittyvää hallinnointia keskitetään yhteen ministeriöön ja ohjeita edelleen päivitetään kulukorvauksien maksamisen ja vapaaehtoisten palkitsemisen osalta - ettei esimerkiksi katsota vapaaehtoistehtävän rinnastuvan sellaiseen tehtävään, josta maksetaan jossain muualla palkkaa.

Kunnat ja jatkossa hyvinvointialueet voivat tukea kaikkien osallisuutta ja mahdollisuuksia osallistua vapaaehtoistoimintaan huolehtimalla iäkkäiden osallistujien kuljetuspalvelujen toimivuudesta ja digituen antamisesta sitä tarvitseville. Raportissa esitetty keino infotilaisuuksien järjestämisestä

iäkkäille henkilöille voi toimia, koska kaikki eivät tunne käytössä olevia verkkoalustoja, joissa yleensä välitetään tietoa vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista. Verkkoalustojen näkyvyyteen ja tunnettuuteen tarvitaan myös parannusta.

Koska kunnan lakisääteisenä tehtävänä on edistää kunnan asukkaiden hyvinvointia, onkin niiden erityisesti hyvinvointialueiden aloittaessa vahvistettava yhteistyötä järjestöjen ja hyvinvointialueiden kesken mahdollistaakseen ja ylläpitääkseen vireää vapaaehtoistoimintaa. Kunnan rahallinen tuki yhdistyksille on tärkeää samoin kuin oikeus tilojen käyttöön.

Yhdistystoiminnan merkitys asukkaiden hyvinvointiin on suuri. Kuntien ja hyvinvointialueiden strategioissa ja toiminnoissa pitääkin näkyä vapaaehtoistoiminnan tukeminen ja yhteistyön muotojen vakiinnuttaminen: muun muassa nimetty järjestötoiminnan yhteyshenkilö kuten hytekoordinaattori. On löydettävä toimintatapoja kaikkien äänen kuulumiseksi yhteistyössä. Vanhus- ja vammaisneuvostoja tulee hyödyntää enemmän. Parhailtaan hyvinvointialueilla rakenteilla olevat sidosryhmätyön mallit ovat hyvä tilaisuus vahvistaa yhteistyötä.

Tiivistettynä: järjestöverkostoja ja neuvottelukuntia löytyy jo, samoin kuin verkkoalustoja yhteistyön vahvistamiseen. Näissä toimivat ne, joille menetelmät ja järjestötoiminta ovat jo tuttuja. Uusien verkostojen ja alustojen perustamisen sijaan on vahvistettava haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden osallisuutta. Heidän, jotka eivät vielä ole löytäneet vapaaehtoistoimintaa tai järjestöjen tarjoaman tuen piiriin. He tarvitsevat mentoreita ja oikeaa tietoa vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista.

Mustonen Satu
Hengityслиitto